

Wyrok z dnia 28 stycznia 2004 r.

II UK 221/03

Okres korzystania z urlopu wychowawczego bez prawa do zasiłku przez matkę dziecka wymagającego stałej opieki z przyczyn wskazanych w § 1 ust. 3 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 15 maja 1989 r. w sprawie uprawnień do wcześniejszej emerytury pracowników opiekujących się dziećmi wymagającymi stałej opieki (Dz.U. Nr 28, poz. 149 ze zm.) może być uznany za okres niemożności kontynuowania zatrudnienia w rozumieniu § 1 ust. 1 tego rozporządzenia.

Przewodniczący SSN Krystyna Bednarczyk, Sędziowie SN: Beata Gudowska, Maria Tyszel (sprawozdawca).

Sąd Najwyższy, po rozpoznaniu na rozprawie w dniu 28 stycznia 2004 r., sprawy z wniosku Heleny C. przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych-Oddziałowi w S. o wcześniejszą emeryturę, na skutek kasacji wnioskodawczynie od wyroku Sądu Apelacyjnego w Katowicach z dnia 27 listopada 2002 r. [...]

u c h y l i ł zaskarżony wyrok i sprawę przekazał Sądowi Apelacyjnemu-Sądowi Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Katowicach do ponownego rozstrzygnięcia przy uwzględnieniu kosztów postępowania kasacyjnego.

U z a s a d n i e n i e

Sąd Apelacyjny-Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Katowicach wyrokiem z dnia 27 listopada 2002 r. [...] oddalił apelację Heleny C. od wyroku Sądu Okręgowego-Sądu Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Częstochowie z dnia 20 czerwca 2002 r. [...] oddalającego jej odwołanie od decyzji Zakładu Ubezpieczeń Społecznych-Oddziału w S. z 12 lutego 2002 r., odmawiającej przyznania wnioskodawczynie emerytury dla pracowników opiekujących się dziećmi wymagającymi stałej opieki. Sąd pierwszej instancji swe rozstrzygnięcie oparł na następujących ustaleniach: wnioskodawczynie pobierała rentę inwalidzką od 1 sierpnia 1989 r. według trze-

kiej grupy, a od 1 marca 1997 r. według drugiej grupy inwalidów, jej syn Artur został wprawdzie uznany za całkowicie niezdolnego do pracy, lecz niezdolność ta powstała po ukończeniu 18 lat życia. Sąd uznał, że w tym stanie faktycznym wnioskodawczyni nie spełniła warunków do przyznania prawa do wcześniejszej emerytury przewidzianych w rozporządzeniu Rady Ministrów z 15 maja 1989 r. w sprawie uprawnień do wcześniejszej emerytury pracowników opiekujących się dziećmi wymagającymi stałej opieki (Dz.U. Nr 28, poz. 149 ze zm.) w związku z art. 186 ust. 3 ustawy z 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (Dz.U. Nr 162, poz. 1118 ze zm.).

Oddalając apelację wnioskodawczyni Sąd Apelacyjny uznał, że zaskarżony wyrok mimo błędnego uzasadnienia odpowiada prawu bowiem „zdaniem Sądu Apelacyjnego wbrew zarzutom ubezpieczonej w niniejszym stanie faktycznym sprawy nie zachodzi w ogóle potrzeba ustalenia czy syn ubezpieczonej Artur był całkowicie niezdolny do pracy przed ukończeniem 18 roku życia, tj. przed 26.07.1985 r. Ubezpieczona bowiem od 1 sierpnia 1989 r. pobierała rentę inwalidzką trzeciej grupy a od dnia 1 marca 1997 r. rentę inwalidzką drugiej grupy inwalidów do dnia 31 sierpnia 2001 r. Zatem ubezpieczona na dzień 31.12.1998 r. nie mogła kontynuować zatrudnienia nie z powodu opieki nad synem Arturem, ale z powodu swojego stanu zdrowia, co wynika z orzeczenia o uznaniu ubezpieczonej za osobę całkowicie niezdolną do pracy. Mając powyższe na uwadze wyrok Sądu I instancji mimo błędnego uzasadnienia odpowiada prawu, gdyż ubezpieczona nie spełnia warunku do przyznania prawa do wcześniejszej emerytury na podstawie w/w przepisów”.

W kasacji od tego wyroku pełnomocnik wnioskodawczyni wniosła o jego uchylenie w całości oraz uchylenie wyroku Sądu pierwszej instancji, przytaczając jako jej podstawę naruszenia prawa materialnego, „w szczególności § 1 ust. 1 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 15.05.1989 r. w sprawie uprawnień do wcześniejszej emerytury pracowników opiekujących się dziećmi wymagającymi stałej opieki przez błędną wykładnię tego przepisu polegającą na wyrażeniu przez Sąd Apelacyjny poglądu, że pobieranie przez matkę dziecka renty inwalidzkiej III lub II grupy przesądza o tym, że nie może ona kontynuować zatrudnienia ze względu na stan zdrowia a w konsekwencji wyklucza możliwość przyjęcia, że zatrudnienie w takiej sytuacji nie może być kontynuowane ze względu na stan zdrowia dziecka” oraz „art. 186 ust. 3 ustawy z 17.12.1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych przez błędną jego wykładnię polegającą na przyjęciu, że przepis ten stosuje się

jedynie do osób, które określone w nim warunki spełniły w dniu 31.12.1998 r. (tj. w ostatnim dniu przed dniem wejścia w życie przepisu mimo, iż w treści przepisu wynika, że warunki te powinny być spełnione do dnia wejścia w życie przepisu". Wskazała też, że „w sprawie występuje istotne zagadnienie prawne oraz potrzeba wykładni przepisów prawa budzących poważne wątpliwości, a to: przepisu § 1 ust. 1 pkt 1 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 15 maja 1989 r. w sprawie uprawnień do wcześniejszej emerytury pracowników opiekujących się dziećmi wymagającymi stałej opieki poprzez wyjaśnienie znaczenia użytego w tym przepisie zwrotu „nie może kontynuować zatrudnienia” oraz przepisu art. 186 ust. 3 ustawy z 17.12.1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych poprzez wyjaśnienie w jakim czasie spełnione muszą być warunki do nabycia prawa do świadczeń o których mowa w tym przepisie”.

Rozpoznając sprawę w granicach zaskarżenia Sąd Najwyższy wziął pod uwagę, co następuje:

Przytoczona podstawa kasacyjna jest usprawiedliwiona. Przede wszystkim zasadny jest zarzut błędnej wykładni powołanego wyżej art. 186 ust. 3 ustawy z 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych, zwanej dalej ustawą o FUS. Zgodnie z nim do wniosków osób urodzonych przed dniem 1 stycznia 1949 r., które do dnia wejścia w życie ustawy nie zgłosiły wniosku o emeryturę, mimo że spełniły warunki do nabycia tego świadczenia - stosuje się przepisy ustaw wymienionych w art. 195 ustawy o FUS dotyczące warunków nabycia prawa do emerytury. W rozpatrywanej sprawie oznacza to, że do wniosku ubezpieczonej o emeryturę i warunków nabycia do niej prawa stosuje się przepisy ustawy z 14 grudnia 1982 r. o zaopatrzeniu emerytalnym pracowników i ich rodzin (Dz.U. Nr 40, poz. 267 ze zm.), zwanej ustawą o z.e.p. Przedmiotem wniosku ubezpieczonej jest prawo do emerytury wcześniejszej przewidziane w § 1 wyżej powołanego rozporządzenia Rady Ministrów z 15 maja 1989 r. w związku z art. 27 ust. 2a ustawy o z.e.p. Słusznie podniesiono w kasacji, że w świetle art. 186 ust. 3 ustawy o FUS, przepis ten do nabycia prawa do emerytury wymaga, aby warunki do jej przyznania były spełnione do dnia 31 grudnia 1998 r., a nie „na ten” dzień. Sformułowanie zarówno omawianego art. 186 ust. 3, jak i całego tego przepisu, a także jego usytuowanie w przepisach przejściowych, niewątpliwie oznacza, że dotyczy on takiej sytua-

cji prawnej wymienionych w nim osób, jaka istniała przed dniem wejścia w życie ustawy o FUS, czyli przed dniem 1 stycznia 1999 r. Błędny jest więc pogląd Sądu Apelacyjnego, że ubezpieczona nie nabyła prawa do tej emerytury, ponieważ „na dzień 31 grudnia 1998 r.” nie spełniała jednego z warunków rozporządzenia. Sąd Najwyższy przypomina, że stosownie do art. 76 ustawy o z.e.p, jeśli pracownik ubezpieczający się emeryturę lub rentę inwalidzką nie pobierał zasiłku chorobowego, to prawo do tego świadczenia powstawało, z dniem spełnienia się wszystkich warunków wymaganych do nabycia tego prawa, a decyzja o przyznaniu świadczenia nie miała charakteru konstytutywnego, lecz tylko deklaratoryjny. Aktualnie, tę zasadę powtarza, z modyfikacją nieistotną w rozpoznawanej sprawie, art. 100 ustawy o FUS.

Ponieważ wniesiona kasacja nie została oparta na podstawie naruszenia przepisów postępowania Sąd Najwyższy (zgodnie z art. 393¹¹ § 2 k.p.c.) jest związany ustaleniami faktycznymi stanowiącymi podstawę zaskarżonego wyroku. Stosując wadliwą wykładnię art. 186 ust. 3 ustawy o FUS, Sąd Apelacyjny uznał wyrok Sądu pierwszej instancji za prawidłowy, lecz błędnie uzasadniony i pominął ustalenia stanowiące jego podstawę faktyczną ale nie poczynił własnych ustaleń co do przesłanek wskazanych w § 1 rozporządzenia z 15 maja 1989 r., warunkujących powstanie prawa wnioskodawczyni do wcześniejszej emerytury poza wskazaniem przyczyny zaprzestania przez nią pracy. Uwzględnienie zasadności omawianego zarzutu jest odpowiedzią na jedno z przedstawionych zagadnień.

Nieusprawiedliwiony jest natomiast zarzut błędnej wykładni § 1 ust. 1 rozporządzenia. Skład orzekający podziela pogląd wyrażany już w orzecznictwie Sądu Najwyższego, że pobieranie renty z tytułu własnej niezdolności do pracy w dacie wystąpienia u dziecka stanu chorobowego, powodującego konieczność sprawowania nad nim stałej opieki, wyłącza możliwość uzyskania emerytury wcześniejszej przewidzianej w omawianym rozporządzeniu (por. wyroki Sądu Najwyższego z 10 maja 2000 r., II UKN 531/99 - OSNAPiUS 2000 nr 2, poz. 647 i z 7 maja 2003 r., II UK 261/02 - OSNP 2004 nr 1, poz. 10), jednakże jego zastosowanie w sprawie może nastąpić dopiero po dokonaniu stosownych ustaleń.

Związanie Sądu Najwyższego podstawą faktyczną przyjętą w zaskarżonym wyroku, wobec jej istotnych braków, uniemożliwia mu wydanie orzeczenia merytorycznego. Nie rozpoznając sprawy poza granicami przytoczonej podstawy kasacyjnej Sąd Najwyższy zwraca jednak uwagę na co najmniej kontrowersyjne stanowisko Sądu Apelacyjnego, że nie zachodzi potrzeba ustalenia, czy syn ubezpieczonej

przed ukończeniem 18 lat życia był całkowicie niezdolny do pracy, ponieważ przyczyną niemożności kontynuowania zatrudnienia przez ubezpieczoną było uzyskanie przez nią renty inwalidzkiej. Jest bowiem poza sporem, że Artur C. 18 lat ukończył - 26 lipca 1985 r., a prawo do renty inwalidzkiej ubezpieczona uzyskała dopiero od 1 sierpnia 1989 r. Z zaświadczenia znajdującego się na karcie 15 akt rentowych wynika, że w okresie od 1 kwietnia 1985 r. do 17 stycznia 1990 r. korzystała ona z urlopu wychowawczego bez prawa do zasiłku. Okres korzystania z urlopu wychowawczego bez prawa do zasiłku może być uznany za niemożność kontynuowania zatrudnienia w rozumieniu § 1 ust. 1 rozporządzenia, jeśli został udzielony w związku ze sprawowaniem opieki nad dzieckiem spełniającym warunki z ust. 1 pkt 2 i ust. 3 tego paragrafu.

Mając powyższe na uwadze, na podstawie art. 393¹³ k.p.c. Sąd Najwyższy orzekł jak w sentencji wyroku.

=====